

Το έργο του Τάκη Ζενέτου στο διατηρητέο βιομηχανικό συγκρότημα Φιξ στη Θεσσαλονίκη

Όλοι γνωρίζουμε την ύπαρξη του πολύ σημαντικού ιστορικού βιομηχανικού συγκροτήματος Φιξ στην πόλη μας, ελάχιστα όμως από εμάς, γνωρίζουμε την ύπαρξη κτιρίων εντός του συγκροτήματος, που κατασκεύασε ο αρχιτέκτονας Τάκης Ζενέτος, ένας από τους σημαντικότερους Έλληνες αρχιτέκτονες της μεταπολεμικής περιόδου, τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του ιστορικού συνόλου και χαρακτηρίζουν την τελευταία φάση ανάπτυξής του.

«...ερευνήσα και σχεδίασα αρχιτεκτονική στα πλαίσια μιας μερικά ανεπτυγμένης βιομηχανικά χώρας. Ο ιδιώτης επικριματίας ήταν ο πελάτης μου.» Πράγματι ο Τάκης Ζενέτος (1926-1977), ένας από τους σημαντικότερους αρχιτέκτονες της μεταπολεμικής γενιάς, «σχεδίασε αρχιτεκτονική», για μια σειρά από βιομηχανικά κτίρια σε όλη την Ελλάδα, με πιο γνωστό ίσως το εργοστάσιο Φιξ στην Αθήνα. Κυρίως μέσα από την επαγγελματική του σχέση με την Εταιρεία Φιξ σχεδίασε εργοστασιακές μονάδες, συνοδευτικά των βιομηχανικών κτίρια, περίπτερα εκθέσεων κλπ από το 1956 και μετά σε πολλές περιοχές της Ελλάδας και στη Θεσσαλονίκη.

Όλα αυτά τα έργα, τα οποία σχεδιάστηκαν για να ικανοποιήσουν λειτουργικά βιομηχανικές δραστηριότητες εμπειρίουν όλα εκείνα τα στοιχεία τα οποία αναγνωρίζει κανείς στο έργο του. **Λιτή οργάνωση σε καθαρά γεωμετρικά σχήματα, ευελιξία στην κατασκευή, με τη χρήση του τρισδιάστατου κανάβου-φορέα, στον οποίο εντάσσονταν τυποποιημένα στοιχεία. Πρόκειται για κτίρια που είχαν την ελευθερία να επεκτείνονται επί ύπειρον και να ενοποιούνται με το περιβάλλον τους.**

Το Εμφιαλωτήριο Χυμοφίξ της Θεσσαλονίκης εντάσσεται σε αυτό το γενικό πλαίσιο. Είναι σχεδιασμένο με τη λογική της ελεύθερης ανάπτυξης του κανάβου, ο οποίος μπορεί εν δυνάμει να επεκτείνεται εις μήκος, ανάλογα με τις λειτουργικές απαιτήσεις. (Πράγματι έχει υποστεί κατ' επέκταση προσθήκη από τα αρχικά σχέδια). Είναι ένα επίμηκες κτίσμα κατασκευασμένο με κάρβαο υποστρωμάτων από οπλισμένο σκυρόδεμα. Επί των υποστρωμάτων εδράζονται τυποποιημένα μεταλλικά ζευκτά, στα οποία είναι αναρτημένα τα φωτιστικά σώματα.

Χαρακτηριστικό είναι το επίμηκες υαλοστάσιο της όψης προς κτίριο προς την πόλη (οδός 26ης Οκτωβρίου), το οποίο είναι αναρτημένο από τη βόρεια

σειρά των υποστρωμάτων, η οποία αποτελείται από επαναλαμβανόμενα τυποποιημένα στοιχεία. Μέσω του υαλοστασίου αυτού πραγματώνεται η επιθυμία του αρχιτέκτονα να ενοποιήσει τον εσωτερικό χώρο με το περιβάλλον, χωρίς σαφές όριο. Οι στενές πλευρές του κτιρίου διαμορφώνονται με εμφανή οπτοπλινθοδομή κατασκευασμένη σε επαφή με την εξωτερική παρειά των υποστρωμάτων (ως επένδυση). Στη στέψη της οπτοπλινθοδομής η τριγωνική απόληξη της δίριχτης στέγης, καλύπτεται με μεταλλικές περσίδες.

Το κτίριο σήμερα, λόγω της χρόνιας εγκατάλειψης παρουσιάζει εκτεταμένες φθορές κυρίως στο υαλοστάσιο της βόρειας όψης. Δύσκολα το αναγνωρίζει κανείς πίσω από τις διαφημιστικές γιγαντοαφίσες, οι οποίες είναι αναρτημένες πάνω στο υαλοστάσιο. Ωστόσο διατηρεί όλα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, το λιτό όγκο, τη διαφάνεια, την κατασκευαστική ευελιξία. Εντυπωσιακός είναι ο ενιαίος εσωτερικός χώρος με τα εν σειρά μεταλλικά ζευκτά και υποστρώματα, στον οποίο διατηρούνται και όλα τα στοιχεία του μηχανολογικού εξοπλισμού του εργοστασίου.

Επιμέλεια: Μαρία Δούση

Η βόρεια όψη του κτιρίου.(1960)
Πηγή: Τάκης Χ. Ζενέτος 1926 - 1977, εκδ. Αρχιτεκτονικών Θεμάτων, Αθήνα 1978.

Άποψη από το εσωτερικό του κτιρίου.

Σημερινή άποψη του κτιρίου από την οδό 26ης Οκτωβρίου.

Βραβεία Αρχιτεκτονικής 2004

Τα Βραβεία Αρχιτεκτονικής 2004 του Ελληνικού Ινστιτούτου Αρχιτεκτονικής απονεμήθηκαν στα παρακάτω έργα:

1. Βραβείο Κατοικία στην εξοχική διπλοκατοικία στο Πόρτο Ράφτη, Αττικής των αρχιτεκτόνων Β. Μπασκόζου και Δ. Τσαγκαράκη, με το σκεπτικό ότι αποτελεί μια παραδειγματική λύση για μικρά οικοπέδα σε ημι-αστικές περιοχές. Τόσο η σύνθεση των όγκων όσο και η σχέση του μέσα και του έξω, δημιουργούν ευχάριστους χώρους με διαφορετικούς βαθμούς ιδιωτικότητας. Οι αρχιτέκτονες χειρίζονται με σωστό και ελεγχόμενο τρόπο απλά και φθηνά υλικά που συμβάλλουν στον επιδιωκόμενο χαρακτήρα της κλίμακας του όλου κτιρίου. Η κατοικία χαρακτηρίζεται από αυστηρότητα χωρίς ταυτόχρονα να παρουσιάζει σκληρότητα.

2. Βραβείο Δημοσίου Έργου στο Μουσείο της ελιάς και του ελληνικού λαδιού στην Σπάρτη των αρχιτεκτόνων Δ. Διαμαντόπουλου, Ο. Βιγγόπουλου και Κ. Γκιουλέκα, με το σκεπτικό ότι έχει πολύ ενδιαφέρον εσωτερικά ως έκφραση συνέχειας του τύπου του βιομηχανικού κτιρίου που σιγά-σιγά χάνεται. Οι λεπτομέρειες του παρελθόντος και ο συνδυασμός των χρωμάτων που αντικατοπτρίζουν τον ανωτέρω χαρακτήρα, βοηθούν στην ανάδειξη των εκθεμάτων. Αντίθετα οι όψεις του κτιρίου ιδιαίτερα η πλαϊνή, δεν είναι τόσο επιτυχημένες.

3. Βραβείο Δημοσίου έργου στο 12ο Νηπιαγωγείο Πειραιά του αρχιτέκτονα Χρήστου Δεληγιάννη, με το σκεπτικό ότι αποτελεί ένα κτίριο ιδιαίτερα προσεγμένο στη σχέση του εσωτερικού με τον εξωτερικό χώρο, στη συνολική κλίμακα, στις λεπτομέρειές του, καθώς και στην τοποθέτησή του στο μικρό αστικό οικόπεδο και τη σχέση του με τα άλλα κτίσματα των δύο δρόμων. Η συνθετική του προσέγγιση είναι καθαρή και η επιλογή των χρωμάτων ιδιαίτερα επιτυχημένη. Παρατηρήσεις μπορεί να διατυπωθούν για τη μέτρια ακουστική του χώρου συγκεντρώσεων και για την υπερβολική ραδιόντιση των υποστρωμάτων που καθορίζουν και οροθετούν τους εξωτερικούς χώρους. Ένα άλλο στοιχείο που ελήφθη υπόψη ήταν ότι το κτίριο έχει μελετηθεί και κατασκευασθεί στο πλαίσιο οργανισμού του Δημοσίου με τους γνωστούς γραφειοκρατικούς περιορισμούς που αντιμετωπίζεται η αρχιτεκτονική δημιουργία.

Η επιτροπή έκρινε ότι δεν είναι δυνατόν να βραβεύσει κτίρια της τρίτης κατηγορίας, «**Έργα που δεν εμπνέουν στις δύο πρώτες κατηγορίες**» έτσι τα τρία βραβεία μοιράστηκαν στις δύο πρώτες κατηγορίες σύμφωνα με την προκήρυξη.

Η διαδικασία επιλογής για την απονομή των Βραβείων Αρχιτεκτονικής 2004 χωρίστηκε σε δύο φάσεις. **Η πρώτη επιτροπή επιλογής**, που αποτελείται από τους αρχιτέκτονες καθηγητές Τ. Κωτσίδου, Γ. Μακρή, Κ. Μωραΐτη, Τ. Παπαϊωάννου, και τον αρχιτέκτονα Α. Τομπάζη, με συντονίστρια την γενική γραμματέα του Ινστιτούτου, αρχιτέκτονα, Κ. Γιαμαλάκη, επέλεξε τα παρακάτω 15 αρχιτεκτονικά έργα πραγματοποιημένα μέσα στην πενταετία 1999-2004 από ένα σύνολο 100 συμμετοχών:

I. Κατοικία (από σύνολο 53)

- Πενταόροφη πολυκατοικία στο Χαλάνδρι, αρχιτέκτονες: Δ. Αμπακούμικ, Κ. Καββαδάς, Α. Καλογιάννης και Σ. Μπούτης
- Εξοχική κατοικία στην Άνδρο, αρχιτέκτων: Αγνή Κουβελά-Παναγιωτάτου
- Εξοχική κατοικία στην Άνδρο, αρχιτέκτων: Κατερίνα Τσιγαρίδα
- Διπλοκατοικία στον Άλιμο, αρχιτέκτονες: Γ. Εξάρκου, Μ. Νικολούτσου και Μ. Φιλιππίδης
- Διώροφη κατοικία στην Αντίπαρο, αρχιτέκτονες: Deca Architecture / Α. Βαΐτσος, Μ. Δόξα και Kyle James Gudsell, Carlos F. Loperena
- Εξοχική διπλοκατοικία στο Πόρτο Ράφτη Αττικής, ΜΟΒ Αρχιτέκτονες / Β. Μπασκόζος και Δ. Τσαγκαράκη
- Κατοικία στην Ποτίδαια Χαλκιδικής, αρχιτέκτων: Νίκος Καλογιόρου

II. Έργα του Δημοσίου (απο σύνολο 20)

- 12ο Νηπιαγωγείο Πειραιά, αρχιτέκτων: Χρήστος Δεληγιάννης
- Μουσείο της ελιάς και του ελληνικού λαδιού στην Σπάρτη, αρχιτέκτονες: ΠΛΕΙΑΣ Ε.Π.Ε. / Δ. Διαμαντόπουλος, Ο. Βιγγόπουλος και Κ. Γκιουλέκα

συνέχεια στη σελίδα 18

Η ελληνική τσιμεντοβιομηχανία «κτίζει» το μέλλον της πάνω σε προηγμένες τεχνολογίες παραγωγής, αυστηρά ποιοτικά πρότυπα και στη βεβαιότητα ότι οι μεγάλες ανάγκες της χώρας για έργα υποδομής, η στροφή στα αυτοχρηματοδοτούμενα έργα και η ακάματη οικοδομική δραστηριότητα, μαζί με τον τομέα του real estate, που γνωρίζει σημαντική ανάπτυξη, θα επιτρέψουν την ανάπτυξη του κλάδου με ικανοποιητικούς ρυθμούς έστω και αν πέρασε η μεγάλη κατασκευαστική έξαρση των Ολυμπιακών και του Γ' Κ.Π.Σ., όπως τόνισε ο γενικός διευθυντής της Ένωσης Τσιμεντοβιομηχανιών Ελλάδας, πολιτικός μηχανικός κ. Νίκος Κοτίτσας.

Η ελληνική τσιμεντοβιομηχανία πέρασε μία ευνοϊκή διαίτη, λόγω της εκτέλεσης των Ολυμπιακών μα και άλλων μεγάλων έργων, κυρίως στο λεκανοπέδιο. Η περίοδος αυτή πέρασε, ποιος οι προοπτικές για τον κλάδο στην εσωτερική αγορά;

«Είναι αλήθεια ότι η τελευταία διαίτη ήταν ευνοϊκή για την Ελληνική Τσιμεντοβιομηχανία. Η κατασκευή των Ολυμπιακών έργων αλλά και άλλων μεγάλων έργων υποδομής με υψηλές κατηγορίες σκυροδέματος, άρα και αυξημένες ποσοτικά απαιτήσεις σε τσιμέντο, ανέβασε σημαντικά την κατανάλωση στην εσωτερική αγορά, με την Ελλάδα να βρίσκεται, σύμφωνα με τα στοιχεία του 2002, στην τέταρτη θέση μεταξύ των χωρών

Πώς διαμορφώνεται το μέλλον του κλάδου στην Ελλάδα, με σημαντικό μέρος του δυναμικού του ενταγμένο σε μεγάλους πολυεθνικούς ομίλους;

«Δεν νομίζω ότι η ένταξη δυναμικού της Ελληνικής Τσιμεντοβιομηχανίας σε μεγάλους πολυεθνικούς ομίλους έχει δημιουργήσει οποιοδήποτε πρόβλημα. Οι βιομηχανίες που περιήλθαν στον έλεγχο των ομίλων αυτών, εξακολουθούν να λειτουργούν στην Ελλάδα, με τις ίδιες συνθήκες της ελληνικής πραγματικότητας, εξακολουθούν να απασχολούν ελληνικό εργατοτεχνικό προσωπικό, ενώ η εισαγωγή από μέρους τους της τεχνολογίας των μητρικών εταιριών, δεν μπορεί παρά να θεωρείται σαν ιδιαίτερα θετικό στοιχείο».

ενέργειες στην αλυσίδα παραγωγής έργων - δημοσίων και ιδιωτικών- για να έχουμε βελτιωμένες κατασκευές;

«Η συμμόρφωση της ελληνικής τσιμεντοβιομηχανίας με τα Ευρωπαϊκά πρότυπα τσιμέντου (ΕΛΟΤ EN197-1 και ΕΛΟΤ EN197-2) έχει ήδη πραγματοποιηθεί από την 1/01/2002, σύμφωνα με την κοινή Υπουργική Απόφαση των Υπουργών ΠΕΧΩΔΕ και Ανάπτυξης 16462/29 (ΦΕΚ 917/Β/17.07.01). Οι τύποι τσιμέντου που παράγονται σήμερα στην Ελλάδα είναι ίδιοι με τους αντίστοιχους τύπους των χωρών της Ενωμένης Ευρώπης και φέρουν την απαιτούμενη σήμανση CE. Η πιστοποίηση της ποιότητας γίνεται με το αυστηρότερο σύστημα αξιολόγησης (1+) με εξωτερική δειγματοληψία από ανεξάρτητο ανεγνωρισμένο φορέα πιστοποίησης. Είμαστε κατά συνέπεια σύγυροι για την ποιότητα του τσιμέντου μας.

Δεδομένου ότι το τσιμέντο αποτελεί μόνον την βασική πρώτη ύλη για τις κατασκευές από οπλισμένο σκυροδέμα, απαιτείται συμμόρφωση της παραγωγής του σκυροδέματος με τον ισχύοντα Κανονισμό Τεχνολογίας Σκυροδέματος και με-

της Ευρωζώνης από πλευράς κατανάλωσης τσιμέντου ανά κάτοικο μετά το Λουξεμβούργο, την Ισπανία και την Πορτογαλία. Η αύξηση της κατανάλωσης βέβαια δεν αφορά μόνο τα μεγάλα έργα της περασμένης περιόδου αλλά και το ποσοστό που αναλογεί στην εν γένει ανάπτυξη που βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην οικοδομική δραστηριότητα, δεδομένου άλλωστε ότι η Ελλάδα είχε και έχει ακόμη σοβαρές ανάγκες κυρίως σε έργα υποδομής.

Η πρόβλεψη για το μέλλον δεν είναι εύκολη και σίγουρα εξαρτάται άμεσα από την γενικότερη πορεία της οικονομίας. Έχει υποστηρικτεί από Κυβερνητικής πλευράς, αλλά αποτελεί και την εκτίμησή μας, ότι σημαντικό μέρος των πόρων που διατέθηκαν τα τελευταία χρόνια για την κατασκευή των Ολυμπιακών έργων, θα χρηματοδοτήσει νέες επενδύσεις, αλλά και έργα που για κάποιους λόγους είτε είχαν επιβραδυνθεί, είτε προσωρινά ανασταλεί. Επί πλέον η στροφή προς τα αυτοχρηματοδοτούμενα έργα αλλά και το ενδιαφέρον των μεγάλων κατασκευαστικών εταιριών προς το real estate, που αποτελεί ένα νέο πεδίο ανάπτυξης για την Ελλάδα, συνιστούν κατ' αρχήν θετικά στοιχεία αναφορικά με την μελλοντική πορεία του κλάδου στην εγχώρια αγορά. Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι αναμένεται για το άμεσο μέλλον μείωση αλλά και σταθεροποίηση της κατανάλωσης σε χαμηλότερο αλλά πλέον ρεαλιστικό επίπεδο. Δεν θα ήταν άλλωστε λογικό να αναμένει κανείς ότι η έξαρση των τελευταίων ετών θα αποτελούσε το μέτρο σύγκρισης για το μέλλον».

Οι ελληνικές βιομηχανίες τσιμέντου, διαθέτουν πλεονεκτήματα που θα επιτρέψουν την περαιτέρω ανάπτυξη τους, είτε με αύξηση εξαγωγών, είτε με παραγωγική δραστηριοποίηση στο εξωτερικό;

«Οι ελληνικές τσιμεντοβιομηχανίες μετά από σειρά συνεχών σοβαρών επενδύσεων στον τεχνολογικό τομέα, τόσο με συμπλήρωση όσο και με αναβάθμιση των παραγωγικών τους εγκαταστάσεων, αποτελούν σήμερα κατά την εκτίμησή μας, τον πλέον εξελιγμένο τομέα της βιομηχανίας στη χώρα μας, χωρίς να υστερούν σε τίποτα από τις προηγμένες αντίστοιχες βιομηχανίες του εξωτερικού. Επί πλέον, η οργάνωση των εταιριών με την εγκατάσταση αυστηρών συστημάτων διαχείρισης ποιότητας, τους έχει δώσει την δυνατότητα βελτιστοποίησης των διαδικασιών της παραγωγής με άμεσο αποτέλεσμα την παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας που υπερκαλύπτουν τις απαιτήσεις των ισχυόντων κανονισμών. Το γεγονός αυτό έχει ενισχύσει την αξιοπιστία των ελληνικών τσιμεντών διεθνώς και αποτελεί βασικό θετικό παράγοντα για πιθανή αύξηση των εξαγωγών, η οποία βέβαια και κατά κύριο λόγο εξαρτάται από τις επιχειρηματικές επιλογές της κάθε εταιρίας. Σε ότι αφορά την παραγωγική δραστηριοποίηση στο εξωτερικό, αυτή είναι ήδη σημαντικά ανεπτυγμένη από τους ομίλους των ελληνικών εταιριών».

Η προσαρμογή της ελληνικής τσιμεντοβιομηχανίας στις απαιτήσεις των Ευρωπαϊκών προτύπων, θα πρέπει να ακολουθηθεί και από άλλα μέτρα και

λοντικά με το αντίστοιχο Ευρωπαϊκό πρότυπο EN 206. Με την έκδοση του Ελληνικού προσαρτήματος του προτύπου, το οποίο είναι ήδη έτοιμο και απομένει η τελική έγκρισή του, θα καλυφθεί και ο τομέας αυτός. Τα παραπάνω μαζί με τα πρότυπα αδρανών σκυροδέματος (EN 12620) και καλύβων οπλισμού (prEN 10080) καλύπτουν το φάσμα των υλικών παραγωγής. Για την εξασφάλιση της συνολικής ποιότητας των έργων είτε δημόσιων είτε ιδιωτικών, προφανώς απαιτούνται πρόσθετοι και αυστηροί κανόνες και διαδικασίες, αλλά κυρίως μηχανισμοί ελέγχου κάθε φάσης της κατασκευής, διότι δεν πρέπει ποτέ να ξεχνάμε ότι τα πρότυπα και οι κανονισμοί δεν εξασφαλίζουν υποχρεωτικά την τελική ποιότητα αλλά απλώς δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την επίτευξή της.

Η κατασκευή πάντως των μεγάλων τεχνικών έργων των τελευταίων ετών των οποίων οι τεχνικές απαιτήσεις ήταν αυξημένες και η ποιότητα ομολογουμένως πολύ βελτιωμένη, απέδειξε ότι οι ελληνικές τεχνικές εταιρίες έχουν μεγάλες δυνατότητες και συνεπώς η προοπτική για το μέλλον διαγράφεται αισιόδοξη».

Πόσο καλή ή δύσκολη είναι η σχέση της τσιμεντοβιομηχανίας με το περιβάλλον; Ποιος οι πρωτοβουλίες για τη μείωση εκπομπών επιβλαβών ουλών, τη διαχείριση ειδικών αποβλήτων, την εξοκώμηση ενεργείας;

«Η τσιμεντοβιομηχανία στην Ελλάδα έχει από ετών ήδη ευαισθητοποιηθεί προς την κατεύθυν-

συνέχεια στη σελίδα 18